STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA DÁMASA RUIZ-JARABA COLOMERA

přednesené dne 8. června 2006 [1]

I – Úvod

1. Tato žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podle článku 35 ES podaná Rechtbank 's-Hertogenbosch (soudem prvního stupně ve věcech občanských a trestních) [2] poskytuje Soudnímu dvoru již čtvrtou příležitost vyložit článek 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody (dále jen „Úmluva"), v němž je zakotvena zásada zákazu dvojího trestu („*ne bis in idem*").

2. V prvních dvou případech Soudní dvůr uvedl, že tato zásada se použije, když trestní stíhání skončí splněním určitých podmínek stanovených státním zastupitelstvím [3], nicméně neuplatní se, pokud k zastavení trestního řízení dojde na základě rozhodnutí samotného státního zastupitelství nepokračovat ve stíhání, protože proti témuž obviněnému bylo zahájeno trestní stíhání pro tentýž čin v jiném členském státě [4].

3. Třetí příležitost poskytla věc Van Esbroeck (C-436/04), když v rozsudku vydaném v této věci dne 9. března 2006 [5] Soudní dvůr zkoumal tuto zásadu z hlediska časové působnosti a upřesnil pojem „tentýž čin" („*idem*").

4. Vymezení tohoto pojmu a způsob, jakým je vykonávána státní moc při stíhání trestněprávně významného jednání, se znovu dostávají do popředí zájmu, neboť předkládajícímu soudu není jasný dosah výrazu „tentýž čin" a chce vědět, zda osoba zproštěná obžaloby pro nedostatek důkazů byla „odsouzena" ve smyslu výše uvedeného článku 54 Úmluvy [6].

1 — Původní jazyk: španělština.

2 — Město v Brabantsku nedaleko Antverp, v němž se kolem roku 1450 narodil Jeroen van Aken, známější pod pseudonymem Hieronymus Bosch. Nizozemsko uznalo pravomoc Soudního dvora k rozhodování o předběžných otázkách a všem soudům dalo pravomoc pokládat Soudnímu dvoru předběžné otázky (Úř. věst. 1999, C 120, s. 24).

3 — Rozsudek ze dne 11. února 2003, Gözutök a Brügge (C-187/01 a C-385/01, Recueil, s. I-1345, věci, k nimž jsem dne 19. září 2002 přednesl stanovisko).

4 — Rozsudek ze dne 10. března 2005, Miraglia (C-469/03, Sb. rozh. s. I-2009).

5 — Sb. rozh. s. I-2333. Také k této věci jsem zpracoval stanovisko, které bylo předneseno dne 20. října 2005.

6 — Komise Evropských společenství vydala „Zelenou knihu o kompetenčních konfliktech a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení" [Brusel, dne 23. prosince 2005, KOM(2005) 696 v konečném znění], v níž zkoumá, na jaké druhy rozhodnutí se může uplatnit uvedená zásada (s. 8).

5. Tyto pochybnosti vyvstaly v řízení zahájeném J. L. Van Straatenem podle čl. 111 odst. 1 Úmluvy s cílem vymazání záznamu o jeho osobě v Schengenském informačním systému.

II – Schengenské acquis

A – *Obecně*

6. Tento právní soubor tvoří:

a) Dohoda, podepsaná dne 14. června 1985 v lucemburském městě, podle něhož je pojmenována, mezi vládami států Hospodářské unie Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích [7];

b) Úmluva k provedení výše uvedené dohody, podepsaná dne 19. června 1990 [8], o zavedení opatření pro spolupráci za účelem vyrovnání odstranění těchto kontrol;

c) protokoly a jiné dokumenty o přistoupení dalších členských států, prohlášení a akty přijaté výkonným výborem, který byl vytvořen Úmluvou, jakož i rozhodnutí vydaná dalšími orgány, jimž tento výbor přizná rozhodovací pravomoci [9].

7. Protokol (č. 2) připojený ke Smlouvě o Evropské unii a ke Smlouvě o založení Evropského společenství začlenil tento blok do rámce Unie a podle čl. 2 odst. 1 prvního pododstavce tohoto protokolu se tento blok ode dne vstupu Amsterodamské smlouvy v platnost (dne 1. května 1999) vztahuje na třináct států vyjmenovaných v článku 1, včetně Nizozemského království a Italské republiky [10].

7 — Úř. věst. 2000, L 239, s. 13; Zvl. vyd. 19/02, s. 3.

8 — Úř. věst. 2000, L 239, s. 19; Zvl. vyd. 19/02, s. 9.

9 — Úř. věst. 2000, L 239, s. 63 a násl.; Zvl. vyd. 19/02, s. 115 a násl.

10 — Další jsou Belgické království, Dánské království, Spolková republika Německo, Řecká republika, Španělské království, Francouzská republika, Lucemburské velkovévodství, Rakouská republika, Portugalská republika, Finská republika a Švédské království. Spojené království a Irsko se k tomuto společnému projektu plně nepřipojily a zvolily si přistoupení k určitým ustanovením [Rozhodnutí Rady 2000/365/ES, ze dne 29. května 2000 (Úř. věst. L 131, s. 43; Zvl. vyd. 19/01, s. 178), a 2002/192/ES, ze dne 28. února 2002 (Úř. věst. L 64, s. 20; Zvl. vyd. 19/04, s. 211), se týkají žádostí obou členských států, aby se na ně vztahovala některá ustanovení schengenského acquis]. Dánsko požívá zvláštního statutu, který mu umožňuje nedbat rozhodnutí, která budou v této oblasti přijata. Uvedený soubor norem zavazuje i všech deset nových členských států od okamžiku jejich vstupu do Evropské unie, ačkoliv mnohé z nich vyžadují ještě zásah Rady (článek 3 Aktu o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyperské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Slovinské republiky a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie).

8. Podle preambule tohoto protokolu spočívá jeho cíl v posílení integrace v Evropě a především v podpoře toho, aby se Unie rychleji změnila v prostor svobody, bezpečnosti a práva.

9. V souladu s čl. 2 odst. 1 druhým pododstavcem protokolu přijala Rada dne 20. května 1999 rozhodnutí 1999/435/ES a 1999/436/ES, v nichž definuje schengenské acquis a v souladu s příslušnými ustanoveními Smlouvy o založení Evropského společenství a Smlouvy o Evropské unii určuje právní základ všech ustanovení, jež tvoří acquis [11].

B – *O zásadě zákazu dvojího trestu*

10. Hlava III Úmluvy, nazvaná „Policie a bezpečnost", začíná kapitolou nazvanou „Policejní spolupráce" (články 39 až 47) a pokračuje další kapitolou, jež se zabývá „Vzájemnou pomocí v trestních věcech" (články 45 až 53).

11. Třetí kapitola s názvem „Zákaz dvojího trestu" je tvořena články 54 až 58 a podle článku 2 a přílohy A výše uvedeného rozhodnutí 1999/436/ES se opírá o články 34 EU a 31 EU.

11 — Úř. věst. L 176, s. 1 a s. 17; Zvl. vyd. 19/01, s. 136 a s. 152.

12. Článek 54 stanoví:

„Osoba, která byla pravomocně odsouzena jednou smluvní stranou, nesmí být pro tentýž čin stíhána druhou smluvní stranou za předpokladu, že v případě odsouzení již byla vykonána nebo je právě vykonávána sankce, nebo podle práva smluvní strany, ve které byl rozsudek vynesen, již nemůže být vykonána."

13. V článku 55 odst. 1 písm. a) je stanoveno, že při ratifikaci úmluvy může stát prohlásit, že není vázán článkem 54, jestliže činy byly spáchány zcela nebo částečně na jeho území, nebyly-li spáchány částečně na území státu, který rozsudek vynesl.

C – *O boji proti obchodu s drogami*

14. Po kapitole čtvrté („Vydávání osob"; články 59 až 66) a páté („Předávání výkonu trestních rozsudků"; články 67 až 69) je další kapitola hlavy III věnována „Omamným látkám" (články 70 až 76) a její článek 71,

s právním základem nejen v článcích 34 EU a 31 EU, ale také v článku 30 EU, stanoví:

„Smluvní strany se zavazují, že v oblasti přímého i nepřímého prodeje omamných a psychotropních látek jakéhokoli druhu, včetně konopí, jakož i v oblasti držení těchto látek za účelem jejich prodeje nebo vývozu přijmou v souladu se stávajícími úmluvami OSN veškerá opatření nezbytná pro předcházení nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami a jeho potlačování."

15. Poslední kapitola, sedmá (články 77 až 91), pojednává o „Střelných zbraních a střelivu".

D – *O Schengenském informačním systému*

16. V hlavě IV Úmluvy (články 92 až 119) je zřízen Schengenský informační systém [12], který je tvořen vnitrostátní součástí každé ze smluvních stran a technickou podpůrnou jednotkou, aby bylo možno pomocí automatizovaného vyhledávacího postupu zjistit záznam o osobách a věcech pro účely stanovené v článcích 95 až 100 (čl. 92 odst. 1 ve spojení s čl. 94 odst. 1 a čl. 102 odst. 1).

17. Jedním z těchto účelů je zatčení za účelem vydání, kdy jsou údaje o hledané osobě do systému zařazeny na žádost soudního orgánu dožadujícího státu (čl. 95 odst. 1), který je jako jediný oprávněn k provádění změn, dodatků, oprav nebo výmazu údajů (čl. 106 odst. 1). Pokud dožádaný stát pokládá záznam za neslučitelný se svými vnitrostátními právními předpisy, svými mezinárodními závazky nebo podstatnými národními zájmy, může připojit poznámku o zákazu zatčení na svém území (čl. 95 odst. 3 spolu s čl. 94 odst. 4).

18. Každý stát určí orgán příslušný za správu vnitrostátní součásti Schengenského informačního systému (čl. 108 odst. 1). Dotčené osoby mají právo podat žalobu ve věci opravy, výmazu či poskytnutí informace nebo odškodnění (čl. 111 odst. 1), přičemž smluvní strany se zavazují, že přijatá pravomocná rozhodnutí budou vykonávat (čl. 111 odst. 2).

12 — Soudní dvůr se tímto systémem zabýval poprvé v rozsudku ze dne 31. ledna 2006, Komise v. Španělsko (C-503/03, Sb. rozh. s. I-1097).

III – Skutkové okolnosti, spor v původním řízení a předběžné otázky [13]

19. V březnu roku 1983 občan Společenství J. L. Van Straaten přechovával v Itálii přibližně pět kilogramů heroinu, který dopravil do Nizozemska, kde disponoval asi tisíci gramy.

20. V tomto posledně jmenovaném členském státě byl obviněn ze tří protiprávních jednání: 1) dovezení pěti a půl kilogramu této drogy kolem 26. března z Itálie ve spolupráci s A. Yilmazem; 2) držení tisíce gramů od 27. do 30. března; a 3) držení střelných zbraní a střeliva.

21. Rechtsbank 's-Hertogenbosch ho rozsudkem ze dne 23. června 1983 zprostil obžaloby v prvním případě pro nedostatek důkazů [14] a za dva ostatní činy jej odsoudil k trestu odnětí svobody v délce trvání 20 měsíců, který odsouzený řádně vykonal, když rozhodnutí nabylo právní moci [15].

22. V Itálii byl J. L. Van Straaten stíhán za to, že kolem data 27. března 1983 měl v držení a do Nizozemska několikrát vyvezl přibližně pět kilogramů heroinu, přičemž přitěžující okolností bylo to, že jednal jako člen organizované skupiny. Vzhledem k tomu, že soudního jednání se J. L. Van Straaten nezúčastnil, ačkoliv byl řádně předvolán, Tribunale ordinario di Milano (soud prvního stupně) ho, aniž by vzal v úvahu uvedenou přitěžující okolnost, rozsudkem ze dne 22. listopadu 1999 odsoudil k trestu odnětí svobody v délce trvání deseti let, pokutě padesáti milionů italských lir a úhradě nákladů řízení.

23. Na žádost italských soudních orgánů byl o J. L. Van Straatenovi pořízen záznam do Schengenského informačního systému za účelem jeho zatčení a následného vydání, o něž dne 11. září 2001 požádal státní zástupce v Miláně. Nizozemsko, dovolávajíc se čl. 95 odst. 3 Úmluvy, k tomuto záznamu připojilo poznámku, takže k zatčení nemohlo dojít na jeho území.

24. Poté, co byl J. L. Van Straaten informován o druhém rozsudku a záznamu o jeho osobě v systému, požádal prostřednictvím Korps Landelijke Politiediensten [16] (nizozemský úřad státní policie) o vymazání těchto údajů, a protože nedostal odpověď,

13 — Vzhledem k nedostatečnému množství informací, které byly poskytnuty v předkládacím usnesení, jsem k vypracování následujících bodů použil také některá z vyjádření předložených v rámci řízení o předběžné otázce, konkrétně vyjádření nizozemské vlády a Komise.

14 — Zkoumání případné nesprávnosti v odůvodnění považuji za irelevantní a nepatřičné. Hlavní bod spočívá v tom, že nizozemský soud J. L. Van Straatena zprostil obžaloby, protože podle jeho názoru nebyly činy prokázány.

15 — Gerechtshof 's-Hertogenbosch (odvolací soud) rozhodnutí potvrdil, ačkoliv rozsudkem ze dne 3. ledna 1984, který byl potvrzen v kasačním řízení rozsudkem Hoge Raad der Nederlanden (nejvyšší soud) ze dne 26. února 1985, změnil právní kvalifikaci druhého činu.

16 — Orgán uvedený v čl. 108 odst. 1 Úmluvy.

okamžitě se obrátil na Rechtbank 's-Hertogenbosch. Opíraje se o čl. 106 odst. 1 Úmluvy, tento soudní orgán usnesením ze dne 16. července 2004 předvolal Italskou republiku k jednání.

25. Rechtbank se domnívá, že podle článku 111 Úmluvy je J. L. Van Straaten oprávněn podat žalobu a Itálie je povinna vykonat rozhodnutí, které tento soud vydá.

26. Jean Leon Van Straaten tvrdí, že trest uložený v této posledně zmíněné zemi porušuje Úmluvu, a že je tedy jeho výkon protiprávní. Itálie tvrdí, že trestný dovoz nebyl v Nizozemsku „odsouzen", neboť byl vydán zprošťující rozsudek, takže nic nebrání zahájení druhého řízení.

27. Rechtbank 's-Hertogenbosch přerušil řízení a položil Soudnímu dvoru následující otázky:

„1) Co je třeba chápat pod pojmem ‚tentýž čin' ve smyslu článku 54 Úmluvy? (Je držení přibližně 1 000 gramů heroinu v Nizozemsku během období od 27. do 30. března 1983 nebo kolem tohoto data týmž činem jako držení přibližně 5 kilogramů heroinu v Itálii dne 27. března 1983 nebo kolem tohoto data, přičemž zásilka heroinu do Nizozemska tvořila část zásilky heroinu v Itálii? Je vývoz zásilky heroinu z Itálie do Nizozemska týmž činem jako dovoz téže zásilky heroinu z Itálie do Nizozemska, přičemž spoluobžalovanými J. L. Van Straatena v Nizozemsku a Itálii nejsou zcela tytéž osoby? Představuje soubor jednání spočívajících v držení předmětného heroinu v Itálii, ve vývozu z Itálie, v dovozu do Nizozemska a v dispozici v Nizozemsku ‚tentýž čin'?)

2) Je možné říci, že je osoba odsouzena ve smyslu článku 54 Úmluvy, pokud o obviněních této osoby bylo prohlášeno, že nejsou legálně a přesvědčivě prokázána, a pokud tato osoba byla rozsudkem zproštěna obžaloby?"

IV – Řízení před Soudním dvorem

28. Komise a rakouská, česká, španělská, francouzská, italská, nizozemská, polská a švédská vláda předložily písemná vyjádření a zástupci Španělska, Nizozemska a Komise

se zúčastnili jednání konaného dne 4. května 2006, na němž přednesli svá ústní vyjádření.

V – Přípustnost předběžných otázek

29. Francouzská a španělská vláda se z různých důvodů domnívají, že toto incidenční řízení je nepřípustné.

30. Francouzská vláda není spokojena se stručným charakterem informací poskytnutých předkládajícím soudem, které neobjasňují předmět sporu a neumožňují posoudit nezbytnost výkladu Soudního dvora k jeho vyřešení.

31. Úvodní námitka španělské vlády[17] má omezenější dosah, neboť se omezuje na úvodní otázku a potažmo na její druhou část, která, jak se tato vláda domnívá, se týká určení skutkových okolností. Argumentuje tím, že určení, zda se jednání souzené v rámci jednoho řízení shoduje s jednáním souzeným v jiném dřívějším řízení, přesahuje poslání týkající se výkladu, které přísluší Soudnímu dvoru.

17 — V jejím textu se objevuje politováníhodná záměna mezi předběžnými otázkami o platnosti a otázkami o výkladu (viz body 5 a 7).

A – *Relevance předložení předběžné otázky*

32. Francouzská vláda se nemýlí, když tvrdí, že z usnesení Rechtbank lze jen těžko pochopit povahu a účel požadavku J. L. Van Straatena. Nicméně nejistota se rozptýlí, pokud se vezmou v úvahu skutečnosti předcházející sporu a ústní vyjádření Nizozemska.

33. Jean Leon Van Straaten, odvolávaje se na čl. 111 odst. 1 Úmluvy, žádá soud o vymazání záznamu o jeho osobě ze Schengenského informačního systému, což je úkol, který připadá Italské republice, vázané přijatým rozhodnutím (čl. 106 odst. 1 ve spojení s čl. 111 odst. 2 Úmluvy).

34. Zápis vychází z rozsudku Tribunale Ordinario di Milano, k jehož výkonu vydalo státní zastupitelství příkaz k zatčení za účelem vydání.

35. Ze zákonnosti trestu zkrátka vyplývá zákonnost zápisu do systému, a naopak žaloba na dané zrušení může být úspěšná pouze v případě, že skutečnost, na níž trest závisí, je nezákonná. V tomto ohledu by soudní rozhodnutí porušující zásadu zákazu dvojího trestu neospravedlňovalo vydání

odsouzeného, o němž byl učiněn záznam ve výše uvedeném systému za účelem jeho zatčení [18]. Není tedy vůbec zvláštní, že Rechtbank 's-Hertogenbosch se za účelem dodržení této zásady ptá po smyslu výrazu „tentýž čin", použitého v článku 54 Úmluvy, a klade otázku, zda zprošťující rozsudek pro nedostatek důkazů vyžaduje jeho použití.

36. Bylo by možné namítat zbytečnost této žádosti, neboť J. L. Van Straaten se ve své zemi nemusí obávat zatčení, protože nizozemské úřady v souladu s čl. 95 odst. 3 Úmluvy připojily k záznamu poznámku (o níž jsem se zmínil v bodě 17 tohoto stanoviska); nicméně tento pohled na věc je ve dvou ohledech mylný: zaprvé se při zkoumání zájmu žalobce v původním řízení a ovlivňování jeho legitimace *ad causam* dostáváme do oblasti zakázané soudní pravomoci Společenství; zadruhé tento pohled nebere v úvahu nejen to, že tento konkrétní krok dožádaného státu nebrání odnětí svobody v jiných členských státech, ale také to, že účelem článku 54 Úmluvy je zaručit volný pohyb občanů Unie [19], což je záměr vytyčený v čl. 2 prvním pododstavci čtvrté odrážce EU.

37. Kromě toho režim podle článku 234 ES je použitelný na článek 35 EU, s přizpůsobením jeho zvláštnostem [20], avšak s veškerým vývojem v rámci judikatury, jímž prošel. Obě ustanovení podmiňují položení otázek Soudnímu dvoru tím, že vnitrostátní soud považuje předběžný výklad za nezbytný pro vydání rozsudku, takže existuje domněnka relevance řízení o předběžné otázce, ledaže: a) nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu; b) se jedná o čistě hypotetický problém; nebo c) způsob předložení předběžné otázky neposkytuje poznatky nezbytné pro poskytnutí užitečné odpovědi [21], což jsou okolnosti, jež, jak už jsem uvedl, v projednávaném případě nenastaly.

38. Poslední překážka přípustnosti uváděná Komisí, jež ji odmítla, která souvisí s nicotností namítanou francouzskou vládou, spočívá v objasnění toho, zda článek 54 Úmluvy má na spor v původním řízení vliv z hlediska časové působnosti.

39. Časová účinnost tohoto ustanovení se řešila již ve věci Van Esbroeck, k níž jsem přednesl stanovisko, v němž uvádím, že právo nebýt vícekrát obžalován ani potrestán ze tentýž čin je považováno za věcnou záruku určenou k tomu, aby nikdo, „kdo jednal protiprávně a odpykal si svou vinu, nebyl znovu stíhán a trestán", která se plně uplatní, pokud jsou tyto předpoklady splněny, v okamžiku, kdy vzniká jako druhá strana mince povinnost veřejné moci zdržet se jakékoliv represivní reakce. Předchozí pravomocné odsouzení je předpokladem

18 — Komise rozvádí tyto myšlenky v bodech 30 až 36 svého vyjádření.

19 — Výše uvedené rozsudky Gözütok a Brügge (bod 38) a Miraglia (bod 32).

20 — Rozsudek ze dne 16. června 2005, Pupino (C-105/03, Sb. rozh. s. I-5285), body 19 a 28.

21 — Výše uvedený rozsudek Pupino, body 29 a 30.

pro to, aby se tato zásada použila (bod 31). Datum prvního rozsudku je nepodstatné, pokud je druhý rozsudek datován až po vstupu Úmluvy, jež neobsahuje žádné konkrétní ustanovení o časových účincích článku 54, v platnost (body 32 a 29 uvedeného stanoviska). Rozsudkem v této věci byly přijaty mé návrhy a bylo v něm uvedeno, že zásada zákazu dvojího trestu je použitelná na okolnosti podobné těm současným (body 23 a 24).

40. Uvedený nástroj mezinárodního práva, který ještě neplatil, když došlo k předchozím událostem (vydání prvního rozsudku v Nizozemsku a zahájení řízení v Itálii), byl v platnosti, když byl vydán rozsudek v Itálii, což je okamžik, v němž tedy zásada zákazu dvojího trestu byla plně použitelná, a proto jsou úvahy v předchozích bodech 33 až 37 zcela relevantní.

B – *Neurčitý právní pojem*

41. Ani španělská vláda se nemýlí, když zdůrazňuje, že první otázka se týká skutkové podstaty, ale dopouští se omylu, když navrhuje její zamítnutí bez projednání.

42. Toto řešení nenavrhuje pro celou otázku, ale pouze pro dotazy uvedené v závorce, jimiž předkládající soud žádá o vyjádření ke konkrétní okolnosti sporu, které mu nemůže být poskytnuto, neboť takový úkol přesahuje hermeneutickou funkci Soudního dvora.

43. Dotaz však začíná otázkou, která, ačkoliv odkazuje na skutkové okolnosti, má nepopiratelný dosah výkladový, protože se dotýká neurčitého právního pojmu [22] („tentýž čin“) právního ustanovení.

44. Podobný problém vznikl také ve věci Van Esbroeck, kde uvádím, že úkol objasnit, zda určité jednání, kvůli němuž je zahájeno řízení, je totožné s jednáním vyšetřovaným v jiném řízení, spadá do rámce posuzovací pravomoci, jíž disponuje pouze soud, který bezprostředně zná skutečnosti, jichž se týká jeho posouzení, aniž by byla dotčena možnost přezkumu ve druhém stupni (bod 36 stanoviska). Úloha Soudního dvora je omezena na poskytnutí výkladových kritérií, která s přihlédnutím k základům a účelu článku 54 Úmluvy ukáží nejvhodnější směr vedoucí k jednotnému zacházení na území Evropské unie (bod 37).

22 — Takto jsem ho označil ve stanovisku k věci Van Esbroeck (bod 38).

45. V této snaze se zdá být neplodné vyvozovat z práva Společenství autonomní pravidla, která by umožnila určit obecné kritérium, pomocí něhož by mohly být řešeny možné případy v budoucnu, „neboť nahodilá povaha trestních politik a povaha trestního řízení znesnadňují přijetí všeobecně platných konstrukcí", takže přístup, který je v souvislosti s některými typy trestných činů či některými způsoby účasti užitečný, se jindy ukáže jako nevhodný (body 38 a 39). Za rozumnější považuji střední cestu, která bere v úvahu okolnosti věci, aniž by se ponořila do jednotlivostí původního řízení, za účelem pomoci vnitrostátnímu soudu určitými pravidly, díky nimž bude moci spor vyřešit v souladu s duchem ustanovení (bod 40).

46. Domnívám se, že tento přístup umožňuje poskytnout předkládajícímu soudu užitečnou odpověď, aniž by byla nahrazena jeho činnost, a jsou odvrácena rizika, na něž upozornila španělská vláda.

VI – Analýza předběžných otázek

47. Když jsme si tedy takto urovnali cestu, je třeba bez dalšího otálení rozptýlit pochybnosti Rechtbank 's-Hertogenbosch. Jak už jsem uvedl, první z nich byla řešena ve věci Van Esbroeck; vzor pro druhou z nich pak představuje jednak rozsudek Gözutök a Brügge, a jednak rozsudek Miraglia. Nicméně v tomto řízení o předběžné otázce se hraje z téže partitury, s drobnými obměnami.

48. Začnu od konce, protože jestli se ukáže, že zprošťující rozsudek z důvodu neprokázání obvinění není na překážku pozdějšího vyšetřování „téhož činu", budou jakékoliv další úvahy k tomuto pojmu zbytečné.

A – *Pojem bis (dvojí trest): zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů (druhá otázka)*

49. Ve stanovisku k věci Gözütok a Brügge uvádím, že nikdo, kdo už byl souzen smluvním státem Úmluvy, nemůže být souzen znovu pro shodné jednání, a to ať byl osvobozen, nebo potrestán (bod 46).

50. Podstata mého názoru se od té doby nezměnila, ale na rozdíl od toho, co se stalo v onom případě, kdy o této otázce nikdo nepochyboval, nyní musím výslovně uvést důvody, proč rozsudek této povahy vede k ochrannému působení zásady zákazu dvojího trestu.

1. Doslovný výklad

51. Znění článku 54 Úmluvy nepřipouští pochybnost, neboť poté, co zmíní pravomocné odsouzení, bez ohledu na smysl výsledku, zakazuje jakékoliv budoucí stíhání, přičemž dodává, že „v případě odsouzení“ [23] je zákaz podmíněn vykonáním sankce nebo tím, že již nemůže být vykonána. Toto upřesnění by bylo nadbytečné, pokud by byla zásada použitelná pouze na odsuzující rozsudky.

52. V rozsudku Miraglia byl tento názor vyjádřen také, byť implicitně, neboť se v něm toto hledisko také nezkoumalo přímo, přičemž se zde trvá na myšlence posouzení „věci samé“ (bod 30) a je odmítnuto použití článku 54 Úmluvy, pokud je trestní stíhání zastaveno proto, že bylo zahájeno další v jiném členském státě (bod 35). Klíč spočívá ve výkonu *ius puniendi*, prostřednictvím zhodnocení všech nastalých skutečností, přičemž výsledek výroku je irelevantní (tuto myšlenku ještě dále rozvedu).

53. Jednoznačnost Charty základních práv Evropské unie [24] tuto úvahu potvrzuje. V článku 50 je zakázáno pozdější šetření, pokud dotčený byl „osvobozen nebo odsouzen“ [25] pravomocným rozsudkem.

54. Vzhledem k těmto tvrzením se takový výklad, jaký líčí rakouská vláda v bodě 37 písemného vyjádření, stává bezobsažným a je třeba jej odmítnout. V rámci Schengenu by výklad zásady zákazu dvojího trestu jakožto podmíněné výrokem o vině, nezávisle na tom, zda bude následovat odsouzení, byl v rozporu s duchem článku 54 Úmluvy; kromě toho, že by bezdůvodně omezoval dosah tohoto článku, kdyby vylučoval zproštění obžaloby pro neexistenci tohoto subjektivního prvku [26].

55. Obdobný rozpor lze pozorovat také v tvrzení španělské vlády, které je nejen rozporuplné [27], ale také chybné, když pod-

23 — Rovnocenné výrazy se objevují i v dalších jazykových verzích, např.: *en cas de condamnation* (francouzská); *im Fall einer Verurteilung* (německá); *if a penalty has been imposed* (anglická) a *in caso di condanna* (italská).

24 — Úř. věst. 2000, C 346, s. 1.

25 — Stejně přesvědčivě se vyjadřuje i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. prosince 1966 (čl. 14 odst. 7), Protokol č. 7 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 4 odst. 1) a Římský statut Mezinárodního trestního soudu (čl. 20 odst. 1).

26 — Zásada by se použila v případech, kdy i přes vinu jednání nebylo stíháno (ospravedlňující okolnosti, nedostatek objektivních podmínek trestnosti nebo stíhatelnosti), a neuplatní se, pokud je neuložení trestu následkem zjištění některého z důvodů beztrestnosti nebo neviny.

27 — V bodě 31 svého písemného vyjádření tvrdí, že výraz „v případě odsouzení“ dokazuje, že článek 54 Úmluvy se nepoužije v případech zproštění obžaloby, přičemž zapomíná, že hlavní záměr tohoto ustanovení je obsažen ve výroku „osoba, která byla pravomocně *odsouzena*“.

statu této zásady vidí v zásadě proporcionality a požaduje odpověď odpovídající závažnosti trestného činu [28].

kromě toho je to strukturální požadavek právního řádu, jehož legitimita se opírá o dodržování překážky věci rozsouzené (bod 21 stanoviska k věci Van Esbroeck).

2. Teleologický výklad

a) Zásada zákazu dvojího trestu v rámci Schengenu

56. Tato právní zásada je inspirována jinými zásadami: právní jistotou a ekvitou. Pachatel musí vědět, že prostřednictvím výkonu trestu odčiní svou vinu, aniž by se musel bát nového potrestání. Pokud je zproštěn obžaloby, musí mít jistotu, že nebude potrestán později (bod 49 stanoviska k věci Gözütock a Brügge a bod 19 stanoviska k věci Van Esbroeck).

57. Zásada zákazu dvojího trestu představuje základní občanské právo, související s právem na řádný a spravedlivý proces;

58. Když je v případě současného uložení více sankcí použita zásada proporcionality tak, aby při jejich ukládání bylo přihlíženo k sankcím dřívějším, jež je budou zmírňovat, vstupuje do hry zásada zvaná *Anrechnungsprinzip* neboli „zásada přihlížení“ [29], která by neměla být zaměňována se zásadou zákazu dvojího trestu, byť ji doplňuje. Článek 54 Úmluvy neobsahuje žádné formální vodítko, které by v zájmu této proporcionality působilo jako zmírnění, pokud je osoba opakovaně trestána pro tentýž čin, ale věcnou záruku, zakazující druhé rozhodnutí v téže věci (*Erledigungsprinzip* neboli „zásada vyčerpání řízení“) [30].

59. V rámci schengenského acquis, jehož účelem je posílit integraci evropských národů tím, že se jejich Unie stane prostorem svobody, bezpečnosti a práva, se zásada zákazu dvojího trestu navíc váže na

28 — Tato teze, dovedená *ad absurdum*, by umožňovala následné vyšetřování nejen tehdy, kdyby byl obviněný zproštěn trestní odpovědnosti, ale také kdyby první odsouzení neodpovídalo názoru jiného členského státu, pokud jde o závažnost skutkové podstaty, takže by mohl existovat jakýsi „dodatečný trest“ k vyvážení trestu a společenské úhony, čímž by byla svrchovanost v této oblasti, kterou nikdo nezpochybňuje, ovlivněna spíše jednostrannými zásahy zahraničních veřejných mocí než svobodně přijatým mezinárodním paktem.

29 — Tato myšlenka se odráží v článku 56 Úmluvy. Ukládá členským státům „přihlížet“ k jiným předchozím sankcím, pokud se podle článku 55 vyváží z používání článku 54 a zahájí stíhání osob, jež již byly pravomocně odsouzeny jiným smluvním státem.

30 — Stejné pojmy jsem použil také ve stanovisku ze dne 11. února 2003 k věcem Italcementi v. Komise (C-213/00 P, body 96 a 97), a Buzzi Unicem v. Komise (C-217/00 P, body 178 a 179), spojeným pro účely vydání rozsudku dne 7. ledna 2004 (Recueil, s. I-123) s dalšími čtyřmi věcmi. Je možno srovnat též s poznámkou pod čarou 19 stanoviska k věci Gözütok a Brügge.

právo volného pohybu [31]. Postupné odstraňování hraničních kontrol, což představuje nevyhnutelný krok na cestě k tomuto společnému prostoru, není bez rizik, neboť napomáhá těm, kteří využívají snížení kontroly k rozšíření svého protiprávního jednání, takže je nezbytné zvýšení policejní a soudní spolupráce. Tohoto vyššího cíle by však mělo být dosaženo, aniž by byly dotčeny svobody nezcizitelné v demokratické právní společnosti.

60. Jak už jsem uvedl, v mezinárodním prostředí je zapotřebí více spolupráce, ale také vyšší míra uznávání soudní činnosti za hranicemi.

b) Vzájemná důvěra

61. Zásada zákazu dvojího trestu přispívá [32] k právní stabilitě tak, aby pravomocná rozhodnutí veřejné moci nebyla přezkoumávána po neurčitou dobu. Jakmile je ukončeno trestní řízení v jednom členském státě, ostatní to nemohou ignorovat. K integraci je zapotřebí spolupráce, kterou nelze uskutečňovat bez vzájemné důvěry v jednotlivé právní systémy a bez uznávání rozsudků, které jsou přijímány ve skutečném „společném domě" základních práv [33].

62. Dokonce i když určitý stát nemá k některé z oblastí stejný nebo podobný přístup jako jiný stát, výsledky jsou srovnatelné, protože odrážejí rovnocenné hodnoty a zásady: v tak ambiciózním projektu, jakým je Evropská unie, je třeba věřit v přiměřenost právních předpisů členů a v to, že jsou používány správně, a přijímat jejich důsledky, byť by vedly k různým řešením [34]; tato myšlenka předpokládá jejich přijetí a jedním z jejích logických důsledků je zásada zákazu dvojího trestu.

63. Pokud tedy některý členský stát odsoudí pachatele trestného činu nebo účastníka na trestném činu [35], soudy ostatních členských států se musí zdržet dalšího vyšetřování, ať

31 — Toto pojetí se objevuje v bodě 38 rozsudku Gözütok a Brügge a v bodě 32 rozsudku Miraglia.

32 — To jsem tvrdil v bodech 119 a násl. stanoviska k věci Gözütok a Brügge.

33 — „Program opatření k provedení zásady vzájemného uznávání soudních rozhodnutí ve věcech trestních" (Úř. věst. 2001, C 12, s. 10) chápe zásadu zákazu dvojího trestu jako jedno z opatření směřujících k tomuto cíli (s. 12). Podobné termíny používá i „Sdělení Komise Radě a Evropskému Parlamentu o vzájemném uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech a o posílení vzájemné důvěry mezi členskými státy" [KOM(2005) 195 v konečném znění, s. 4].

34 — Bod 33 rozsudku Gözütok a Brügge a bod 30 rozsudku Van Esbroeck.

35 — Tento pohled na věc jsem navrhl v bodě 119 stanoviska k věci Gözütok a Brügge s důrazem na poslední slovo daného státu, ať už pochází od soudu vykonávajícího soudní pravomoc, od vyšetřujícího soudce provádějícího vyšetřování, či od státního zástupce při výkonu jeho funkce spočívající ve stíhání trestných činů.

už je smysl rozsudku jakýkoliv [36], odsuzující, či zprošťující, protože v obou případech je vyjádřením *ius puniendi*.

3. Soubor možných rozsudků

64. V případě odsouzení nevyvstává žádná pochybnost a patří sem kromě rozsudků v užším slova smyslu také zastavení trestního stíhání z důvodů splnění povinností uložených obviněnému státním zastupitelstvím (rozsudek Gözütok a Brügge).

65. V případě zproštění obžaloby je jakékoliv pozdější konání zapovězeno, pokud byl státní monopol na stíhání trestných činů uveden do chodu prostřednictvím přezkoumání „věci samé“ [37]. Tento obrat, použitý v rozsudku Miraglia, zahrnuje různé případy v závislosti na důvodech rozhodnutí, z nichž některé souvisejí s obviněným a jiné jsou na něm nezávislé. Mezi důvody, které s ním souvisí, patří zproštění z důvodů nesplnění podmínek trestní odpovědnosti (důvody nestíhatelnosti a beztrestnosti, jako je nezletilost či duševní porucha). Vnější důvody zahrnují objektivní situace, v nichž nelze požadovat jiné jednání (odůvodnění jako nutná obrana, stav nouze nebo nepřekonatelného strachu) nebo v nichž nejsou naplněny osobní podmínky trestného činu (subjektivní znaky trestného činu), jakož i ty, které souvisejí s uplynutím času [38] a samotnou šetřenou skutečností.

66. Do této poslední skupiny spadají tři druhy zproštění obžaloby v závislosti na tom, že: 1) čin nenaplňuje skutkovou podstatu trestného činu; 2) obžalovaný jej nespáchal nebo 3) není prokázáno, že byl pachatelem [39]. Položená předběžná otázka se týká této třetí skupiny.

4. Konkrétní případ zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů

67. Výrok tohoto druhu se váže na posouzení věci samé neboli, jinými slovy, vyžaduje rozhodnutí o určitém jednání s ohledem na

36 — Evropský soud pro lidská práva v rozhodnutí o nepřípustnosti ze dne 3. října 2002 (ESLP, věc č. 48154/99, Zigarella v. Itálie) potvrdil, že zásada zákazu dvojího trestu působí nezávisle na řešení věci. Tutéž myšlenku zopakoval v novějším rozsudku ze dne 15. března 2005 (ESLP, věc č. 70982/01, Horciag v. Rumunsko).

37 — V Zelené knize uvedené v poznámce pod čarou 6 se Komise táže (otázka 18), zda pro to, aby působila zásada zákazu dvojího trestu, má být zkoumána „věc samá“ (s. 12).

38 — Ve věci Gasparini (C-467/04), jejímž předmětem byla předběžná otázka položená Audiencia Provincial de Málaga jakožto soudem prvního stupně, se měl Soudní dvůr vyjádřit k otázce zproštění obžaloby z důvodu promlčení.

39 — Bylo by možno hovořit o „důkazu neviny“ a „neexistenci důkazu viny“, pokud by neexistovala presumpce neviny, což je náhled, který je pro tuto otázku Rechtbank 's-Hertogenbosch nezanedbatelný a relevantní.

jeho přičtení určité osobě a jako takové vyčerpává státní *ius puniendi*.

68. Zásada zákazu dvojího trestu brání opakování jak v případě trestu, tak i v případě „stíhání". V článku 54 Úmluvy je použit tento výraz, zatímco v článku 50 Charty základních práv Evropské unie je [ve španělské verzi] použit výraz „obvinění". V rozsudku Gözütok a Brügge to bylo vyjádřeno jasně, když bylo uvedeno, že účelem uvedeného článku 54 je „zabránit tomu, aby jedna osoba [...] byla *stíhána* za tentýž čin na území více členských států" (bod 38). V rozsudcích Miraglia (bod 32) a Van Esbroeck byl tento výklad potvrzen (bod 33), což není náhodné, protože opakovaná zásada slouží, jak už jsem uvedl, rovnosti a jistotě, a pojí se s právem na spravedlivý proces; chrání také důstojnost před nelidským a ponižujícím jednáním, neboť jednání spočívající v opakovaném trestání stejného porušení si toto označení zasluhuje [40].

69. Trestní proces sám o sobě představuje zátěž pro toho, kdo je na základě racionálních indicií označen za podezřelého ze spáchání trestného činu; pokud však soudy pravomocně rozhodnou, že se obvinění neprokázala, nic neopravňuje ke znovuotevření případu, dokonce ani objevení nových skutečností, které by potvrzovaly pachatelství.

70. Tento důsledek nevyplývá z nějakého vedlejšího kritéria, jako je *in dubio pro reo*, které se použije při posuzování důkazů [41], ale ze základního práva, které chrání občana před veřejnou mocí a umožňuje pouze zproštění obžaloby, pokud při dodržení všech záruk a po provedení všech odpovídajících úkonů není vyvrácena nevina.

71. Není namístě znepokojovat někoho, kdo byl prohlášen za nevinného [42], ať už to bylo zjištěno fakticky, či to vyplývá z uvedené základní záruky jednotlivce, která je společná ústavním tradicím členských států a která je zakotvena v Chartě základních práv Evropské unie (čl. 48 odst. 1) a vyhlášena v čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a podle čl. 6 odst. 2 EU je jednou z obecných zásad práva Společenství.

40 — Tuto stránku jsem zdůraznil v poznámce pod čarou 10 ve stanovisku k věci Van Esbroeck.

41 — Pokud existuje pochybnost o existenci subjektivních a objektivních prvků tohoto typu, váha se má naklonit směrem ke zproštění.

42 — Iniciativa Řecké republiky ve věci přijetí rámcového rozhodnutí Rady o použití zásady zákazu dvojího trestu (Úř. věst. 2003, C 100, s. 24) chtěla rozšířit její působnost na případy, v nichž je prohlášena nevina (čl. 2 odst. 1).

72. Shoduji se tedy s Komisí a členskými státy, které předložily svá vyjádření, kromě Španělska, v tom, že osoba zproštěná obžaloby z důvodů neprokázání obvinění musí být považována za „odsouzenou" ve smyslu článku 54 Úmluvy [43].

73. Nikdo, ani španělská vláda, nezpochybňuje použitelnost zásady zákazu dvojího trestu v podobné situaci v rámci vnitrostátního právního řádu, takže by se nemělo pochybovat o existenci téhož řešení v nadnárodním rámci, jakým je rámec Evropské unie, pokud nemá být přijato skoupé a rezervované pojetí, které by popíralo dva pilíře tohoto společného prostoru: vzájemnou důvěru, s recipročním uznáváním soudních rozhodnutí, a respektování základních práv občanů.

B – *Pojem idem: „tentýž čin" (první otázka)*

74. Rozsudek Van Esbroeck se zabývá tímto hlediskem předběžné otázky a uvádí, že článek 54 Úmluvy vyžaduje shodu činu, chápaného jako soubor skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci a zájmu chráněném trestními sazbami [44]. Dále dodává, že tato kvalifikace se použije na vývoz a dovoz zásilky omamných látek, jež jsou trestné v různých státech vázaných schengenským acquis, přičemž konečné rozhodnutí přísluší vnitrostátním orgánům.

75. Toto hledisko přebírá návrhy z mého stanoviska ze dne 20. října 2005 o striktně faktickém rozměru tohoto pojmu (body 41 až 49), o jeho použití na převoz určitého množství drogy z jednoho smluvního státu do druhého (body 50 až 52) a o výkladu článku 71 Úmluvy a oborových paktů Spojených národů (body 53 až 58).

76. Ačkoliv na této úrovni své analýzy jsem v pokušení se zastavit, zvláštnosti této věci mě vedou k tomu, abych ještě trochu pokročil a uvedl několik dodatečných úvah o pojmu „*idem*" (*tentýž*), aniž bych zasahoval

43 — Právní nauka neřeší otázku, zda pravomocné zproštění obvinění představuje odsouzení ve smyslu článku 54 Úmluvy (Dannecker, G., „La garantía del principio ne bis in idem en Europa", *Dogmática y ley penal. Libro homenaje a Enrique Bacigalupa*, díl I, Madrid 2004, s. 171).

44 — Ve stanovisku k věci Gözütok a Brügge (body 48 a 56) jsem se vedlejším způsobem zmínil o právních zájmech chráněných trestní normou, ale není možné tuto úvahu vytrhnout z kontextu za účelem učinění unáhlených vývodů a označení mé osoby za zastánce postoje, který jsem ve stanovisku k věci Van Esbroeck výslovně popřel. V tomto prvním stanovisku jsem se totiž při obhajobě mezinárodního povahy zásady zákazu dvojího trestu zmiňoval o hodnotách, ale zřetelně jsem uvedl, že v rámci Evropské unie a schengenského prostoru nejsou relevantní, neboť je sdílejí všechny smluvní státy (bod 55 *in fine*).

do úkolu předkládajícího soudu, jemuž přísluší zhodnotit, zda skutky, pro něž bylo zahájeno řízení, se shodují se skutky, pro něž bylo dříve zahájeno jiné řízení.

77. Toto poslední upřesnění dává za pravdu španělské vládě, podle níž by neměla být věnována pozornost druhé části první otázky (té, která je v závorce), neboť vede k ponoření se do skutkové podstaty, jež Soudnímu dvoru nepřísluší.

1. Objektivní prvek *idem*

78. V rozsudku Van Esbroeck se hovoří o „souboru konkrétních skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny" (bod 36). Tento způsob vyjádření skrývá dvojí objektivní hledisko.

79. Jednak je třeba vzít v úvahu prostor a čas, a to tak že, pokud v obou veličinách existuje shoda, nelze skutečnost rozdělit na několik uměle oddělených částí.

80. Zadruhé, aniž bychom opustili skutkový stav, nezdá se být zanedbatelná ani psychická vazba pachatele na jeho vlastní činy.

81. Jednota času, jednota prostoru, ale také jednota úmyslu.

82. Je třeba se zabývat touto trojicí, aby mohla být ověřena totožnost, kterou vyžaduje zásada zákazu dvojího trestu, přičemž je třeba mít na zřeteli, že není požadována shoda těchto tří prvků. Prostor se může změnit, aniž by se změnil skutek, jako ve věci Van Esbroeck, v níž bylo převáženo určité množství zakázaných látek z jednoho členského státu do jiného. Trestný čin se může protáhnout a rozdělit se na dílčí skutky, ačkoliv pro účely trestu zůstane zachována jeho jednota [45]. Konečně, nic nebrání tomu, aby se v některých příležitostech změnil pachatelův úmysl a i přesto zůstala událost nezměněna.

2. Subjektivní prvek: existence a úmysl dalších účastníků

83. Zásada zákazu dvojího trestu, osobní záruka, zakazuje dvojí odsouzení pro tentýž

45 — Tak je tomu v případě J. L. van Straatena, který převezl z Itálie do Nizozemska zásilku heroinu a jistou částí z ní v Nizozemsku disponoval.

čin. Proto vedle objektivní shody je také vyžadována shoda subjektivní, takže k tomu, aby již jednotlivec nebyl znovu znepokojován, stačí, aby byl odsouzen.

84. V důsledku toho má tedy spolupráce dalších jednotlivců, jejich případná změna v průběhu trestného jednání a jejich osud v rámci trestního řízení jen doplňkový charakter.

85. To znamená, že zásada dotčená v této věci je účinná jen vůči tomu, kdo je obviněn poprvé, aniž by se na tom něco změnilo, pokud se na trestném jednání podílely jiné osoby, které se během tohoto jednání obměnily.

VII – Závěry

86. Ve světle výše uvedených úvah navrhuji Soudnímu dvoru, aby na předběžné otázky položené Rechtbank 's Hertogenbosch odpověděl takto:

„1) Osoba ‚byla odsouzena' ve smyslu článku 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody, pokud je po provedení dokazování zproštěna obžaloby, protože se neprokázaly činy, z nichž byla obviněna.

2) Pro posouzení skutkové shody je třeba:

— vzít v úvahu podstatu stíhaných jednání v obou řízeních, nezávisle na jejich právním posouzení a statcích či zájmech chráněných jejich potrestáním v právních systémech smluvních států nebo států vázaných schengenským acquis, a

— rozumět ‚činem' soubor skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, pro kterézto účely je vhodné posoudit případnou jednotu času a prostoru, jakož i úmyslu pachatele, přičemž není podstatné, zda je osoba, na niž se vztahuje záruka zákazu dvojího trestu, v obou případech obviněna s různými spoluobviněnými.

3) Vnitrostátnímu soudu přísluší v souladu s výše uvedenými kritérii rozhodnout, zda držení zásilky heroinu v Itálii, její převoz do Nizozemska a držení části nebo celé zásilky v tomto státě představuje ‚tentýž čin'."